

LUTHER EN DE REFORMATIE

EEN HOORCOLLEGE OVER DE
ONTSTAANSGESCHIEDENIS
VAN HET PROTESTANTISME

door Herman Selderhuis

Inhoudsopgave

College 1. Luther: reformatorische rebel

- H1. Het leven van Luther
- H2. Het denken van Luther
- H3. Het programma van Luther
- H4. Het ontstaan van het protestantisme

College 2. Luther: het nieuwe Europa

- H5. De impact van Luthers denken
- H6. De invloed van Luthers denken in Nederland
- H7. De invloed van Luthers denken in Europa

Aanbevolen literatuur

HERMAN SELDERHUIS

Herman Selderhuis is hoogleraar kerkgeschiedenis en kerkrecht aan de Theologische Universiteit Apeldoorn en directeur van Refo500, het internationale platform van instellingen die zich bezighouden met de reformaties van de zestiende eeuw. Daarnaast is hij onder andere president van RefoRC (Reformation Research Consortium) en wetenschappelijk curator van de Johannes a Lasco Bibliotheek in Emden (Duitsland). Selderhuis heeft een groot aantal publicaties op zijn naam staan, zowel wetenschappelijk als voor een breder publiek. Zijn bekendste populair-theologische boeken zijn *Morgen doe ik het beter, gids voor gewone christenen* (2002), *Calvijn, een mens* (2009) en *Luther, een mens zoekt God* (2015).

DE RODE HOED

Dit hoorcollege is tot stand gekomen i.s.m. de Rode Hoed. De Rode Hoed is een debat- en congrescentrum gevestigd aan de Keizersgracht in het centrum van Amsterdam. Deze historische schuilkerk is een veelzijdige locatie waar debatten, lezingen, concerten maar ook congressen en workshops plaats vinden.

Kijk voor meer informatie op www.rodehoed.nl

Synopsis van het hoorcollege LUTHER EN DE REFORMATIE

College 1. Luther: reformatorische rebel

H1. Het leven van Luther

Martin Luther werd op 10 november 1483 geboren in Eisleben. Na enkele maanden rechten te hebben gestudeerd in Erfurt, werd hij in 1505 monnik in het Augustijnerklooster aldaar. In 1511 volgde de aanstelling tot hoogleraar theologie aan de jonge universiteit Wittenberg. Op zoek naar hoe de God van de Bijbel zich tot zondige mensen verhoudt, kwam hij tot nieuwe inzichten die hij op 31 oktober 1517 via 95 stellingen aan de orde stelde. Deze actie resulteerde in 1520 tot zijn excommunicatie uit de katholieke kerk, in 1521 gevolgd door de rijksban. Gevolg was een breuk in de kerk met Luther als leider van wat 'de Reformatie' zou gaan heten. De reformator stierf op 18 februari 1546 in zijn geboorteplaats Eisleben.

H2. Het denken van Luther

Kern van Luthers denken is zijn visie dat de door de zonde van de mens verstoorde verhouding met God niet hersteld wordt door de inspanningen van de gelovigen maar door de onverdiende genade van God. Deze visie betekende een radicale omkeer in het theologisch denken en had consequenties op het gebied van onder andere kerk, spiritualiteit, politiek, onderwijs en ethiek. Naast en deels tegenover de bestaande katholieke wereldbeschouwing kwam een protestantse c.q. gereformeerde te staan. Van belang is dat het Luther niet allereerst om de misstanden in de kerk van zijn tijd ging - hoewel hij deze wel wilde bestrijden - maar om een visie waarin Christus niet slechts als strenge rechter maar ook als genadige verlosser gezien wordt.

H3. Het programma van Luther

Luther had geen programma van reformatie aangezien zijn nieuwe inzicht ontstaan was uit een persoonlijke behoefte aan duidelijkheid. Toen de consequenties van zijn 'herontdekking van het Evangelie' duidelijk werden, ontstond er wel een programmatische ontwikkeling waarbij in vrij korte tijd op allerlei gebieden veranderingen werden doorgevoerd en steden en vorsten de reformatie in hun gebied doorvoerden. Luthers collega's zoals Philipp Melanchthon werkten op basis van Luthers theologie wel meer programma-tisch en ontwikkelden lesplannen, schoolmodellen en kerkordes.

H4. Het ontstaan van het protestantisme

De breuk in de westerse, christelijke kerk was een feit op het moment dat Luther in de ban gedaan werd. De naam 'protestant' dateert uit 1529 toen vorsten die het met Luther eens waren tijdens de rijksdag te Speyer een protest bij de keizer indienden. De politieke en kerkelijke situatie aan het begin van de zestiende eeuw betekende dat wanneer de overheid van een stad of gebied de kant van Luther koos, die stad c.q. dat gebied en de inwoners daarvan ophielden katholiek te zijn en protestant waren. Voor de kerk betekende de reformatie een ingrijpende verandering van de ambtsstructuur, de liturgie, het gemeentelijke leven en de architectuur en inrichting van de kergebouwen.

College 2. Luther: het nieuwe Europa

H5. De impact van Luthers denken

Centraal thema in Luthers denken was zijn idee van 'het priesterschap van alle gelovigen'. Gelovigen komen niet via een priester tot God maar hebben zelf directe toegang tot Hem. Deze visie betekende het einde van de scheiding tussen geestelijken en leken, kende politici kerkelijke verantwoordelijkheid toe en zorgde voor een democratisering van de kerk. Andere consequenties van Luthers theologie waren het einde van het verplichte celibaat dat tot een leegloop van kloosters leidde, herwaardering van andere we-

tenschappen dan theologie, nieuwe huwelijkswetgeving nu het huwelijk door protestanten niet langer als sacrament werd gezien.

H6. De invloed van Luthers denken in Nederland

De nieuwe gedachten van Luther werden al heel vroeg in de Nederlanden bekend. Deze konden zich vanwege de bloedige repressie van de katholieke overheid niet doorzetten. Typisch is dat de eerste martelaren van de Reformatie twee Nederlanders waren die in 1523 in Brussel verbrand werden. De Lutherse beweging werd in de kiem gesmoord. Doordat Luthers theologie door Calvijn werd overgenomen en uitgewerkt, heeft het denken van Luther in het calvinistische Nederland toch sterke invloed gekregen. Die invloed is bijvoorbeeld merkbaar in de protestantse kerkdienst waarin de preek het centrale element is, en in de gereformeerde geloofsbeleving waarin de thema's van Gods voorzienigheid, besef van schuld en afhankelijkheid van genade een grote rol spelen. Dat het huwelijk onder het burgerlijk recht valt is een ander voorbeeld van de invloed van Luther op Nederland.

H7. De invloed van Luthers denken in Europa

Doordat overheden de keuze maakten trouw aan de kerk van Rome te blijven dan wel de Reformatie in te voeren, stimuleerde Luthers denken politiek gezien het verlangen van overheden naar een meer zelfstandige houding t.o.v. de kerk en ook de ontwikkeling naar nationale staten. Indirect gaf de door de Reformatie ontstane confessionele verdeeldheid aanleiding tot de zogeheten godsdienstoorlogen, hoewel het Luther steeds gegaan was om herstel van de ene kerk en niet om het ontstaan van een nieuwe kerk. Verder heeft Luthers theologie het nadenken over vrijheid en tolerantie bevorderd, hoewel met name zijn antisemitische uitspraken ook blijk gaven van een tegengestelde en zelfs desastreuze visie op deze thema's.

Aanbevolen literatuur

Werken van Luther

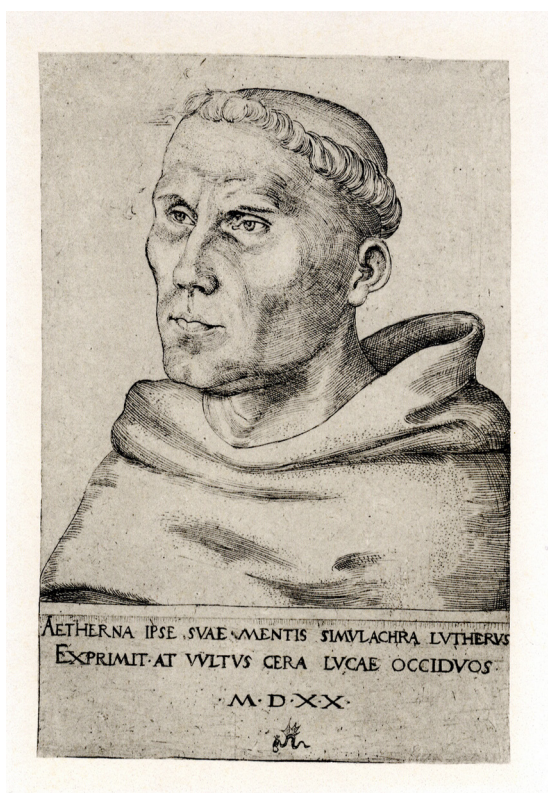
Luther Verzameld, twee delen met nieuwe vertalingen van Luthers belangrijkste werken, Utrecht (Kok) 2016

Secondaire literatuur

Herman J. Selderhuis, *Luther. Een mens zoekt God*, Apeldoorn (De Banier) 2016

Herman J. Selderhuis (red.), *Handboek Nederlandse Kerkgeschiedenis*, Utrecht (Kok) 2014

Klaas van der Zwaag, *Reformatie vandaag- 500 jaar Hervorming in de context van het debat met Rome en nieuwe vormen van doperse radicaliteit*, Apeldoorn (De Banier) 2017

Martin Luther als monnik
door Lucas Cranach de Oudere

COLOFON

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te streamen in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een smartphone of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

UITGAVE Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 - 37 00 01
E: info@home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. **De Rode Hoed**

OPNAME Sandro Ligtenberg (Amsterdam, maart & april 2017)
STEM INLEIDING F.C. van Nispen tot Sevenaer
MUZIEK Cok Verweij
MASTERING Frits de Bruijn
VORMGEVING Floor Plikaar

© Copyright 2016 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 166 0
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.